Bu Sayıda

Feminist Politika ve Kadın Emeği dosyalarımızdan ikincisini çok zor koşullarda çıkardık. Her şeyden önce bu dönem, COVID-19 nedeniyle, hiçbir kamusal destek görmeden evlere kapatıldığımız bir dönem oldu. Hane içinde kadınların iş yükleri artarken, yaratıcı faaliyetlerinin de büyük ölçüde azaldığını gözlemledik. Aynı zamanda kadınların en güvenli hissetmeleri gereken yerlerde, hanelerde, erkek şiddetinin giderek tırmandığına tanıklık ettik. Unutmamak gerekiyor ki erkek şiddetinin yüzde 90'ından sorumlu olanlar, kocalar, babalar, ağabeyler, sevgililer gibi "yakınlardan" oluşuyor. Ayrıca, yoksul hanelerin, yoksulların da en yoksulu olan kadınların pandeminin sonuçlarından daha fazla etkilendiğini ileri sürmek için de çok sayıda nedenimiz var... Kadınlar bu güç koşullarda yoksullaşırken kalabalıklaşan haneleri ayakta tutmak için pek çok strateji geliştirmek zorunda kalıyorlar.

Diğer yandan, pandemi süreci yaşamın multi-milyarder finans-kapitalistlerin, dev şirketlerin gösterişli CEO'larının değil, ev emekçisi kadınların, sağlık çalışanlarının, temizlik işçilerinin omuzları üzerinde kurulduğunu yeniden gösterdi. Belki de ilk defa kadınların "görünmeyen" emeği bu denli "görünür" oldu; belki de ilk defa, çocuklara, yaşlılara, hastalara, sevgililere ve kocalara verdiği ücretsiz bakım hizmetiyle kadınların yaşamı hem ürettiği hem de yeniden ürettiği açık bir biçimde görüldü. Bununla birlikte kadınların hane içi emeğinin daha değerli bulunduğunu, hane içi iş yükünün erkeklerce paylaşıldığını söylemek kuşkusuz olanaklı değil.

Krizle birleşen pandemi, dünya genelinde IMF'ye göre ikinci dünya savaşından bu yana en sert ekonomik daralmaya sebep olurken,[1] uzun zamandır görülmemiş bir işsizliği de doğurdu.[2] Gelgelelim, pek çok ülkede yapılan araştırmaların ortaya koyduğu gibi, kadın işsizliği daha da arttı. ILO, örneğin, pandeminin kadın işçileri birçok yönden orantısız bir şekilde etkilediğine, kadınların son yıllarda elde ettiği kazanımların bir kısmını kaybetmesine ve işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliklerinin büyümesine sebep olabileceğine dikkat çekiyor. Dolayısıyla kadın işsizliği giderek tırmanıyor. Ekonomik kriz, pandemi derken işsiz kadınların sayısı çığ gibi büyüyor. Nitekim DİSK-AR'ın *Kovid-19 Döneminde Kadın İşgücünün Görünümü Raporu*'na göre, işbaşında olmayan kadınların sayısı bir yılda beş katına çıktı. İşbaşında olan erkeklerin sayısı yüzde 23,5, kadınların sayısı yüzde 30,8 azaldı. Aynı rapora göre, revize edilmiş geniş tanımlı işsizlik kadınlarda yüzde 45,3'e yükselirken, erkeklerin iki katı kadar kadın istihdamdan çekildi.

Kadınların istihdama katılımını engelleyen en büyük etken, hepimizin bildiği üzere hane içindeki bakım yükü. Yaşlı, çocuk, engelli bakımı, ücretli bir işte çalışan kadınların işgücünden çekilmesine de sebep olabiliyor. Sosyal politikaların

---

1 IMF, Nisan ayında açıkladığı raporda küresel ekonomide 2020 yılı için yüzde 3 daralma öngörmüştü. Haziran'da açıkladığı güncelleme raporunda daralma tahmini yüzde 4,9'a yükseltti (IMF, 2020).

2 ILO'ya göre yılın ilk çeyreğinde, 2019'un dördüncü çeyreğine göre küresel çalışma saatlerinin tahmini yüzde 5,4'ü (155 milyon tam zamanlı işe eşdeğer) kaybedildi (ILO, 2020).

zayıflaması, bakım kurumlarının yetersizliği kadınların bakım yükünü daha da ağırlaştırıyor. Üstüne üstlük her kriz döneminde olduğu gibi, bu dönemde de muhafazakâr politikalar güç kazanıyor. "Hayat eve sığar" sloganı, bir yandan da kadınları hane içinde bu işlerde sorumlu kılmak için bir araç işlevi görmedi mi? Pek çok kadın bu devasa yükü, ağır erkek şiddetine maruz kalarak sürdürmek zorunda kalmadı mı? BM Kadın Komisyonu, verilerle, başta aile içi şiddet olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her tür şiddetin yoğunlaştığına dikkat çekiyor. Türkiye'deki veriler de bu tespiti destekliyor ne yazık ki. Kayıtlar 2020'nin ilk yedi ayında 239 kadının katledildiğini ortaya koyuyor. Bu korkunç tablonun yanı sıra çocuğa cinsel istismar suçlarına indirimi öngören yasa değişikliği söylentilerinden, İstanbul Sözleşmesi'nin feshi tartışmalarına kadar kadına yönelik saldırılar bu dönemde de hız kesmeden sürüyor. Gelgelelim kadınlar bu saldırılar karşısında sokaklara çıkmaktan geri durmuyor; Türkiye'nin dört bir yerinden bu düzenlemelere izin vermeyeceklerini haykırıyorlar.

***

Elinizdeki Feminist Politika ve Kadın Emeği dosyalarının ikincisi, tüm bu koşullar içinde, ancak bu koşulların oluşumunun başlangıcında hazırlandı. Bu nedenle, çok daha derin bir analizi hak eden ve muhtemelen şu anda bitse bile, etkisi uzun yıllar sürecek olan pandemi döneminde kadın emeği ile ilgili olarak, yukarıda değindiğimiz başlıklara dair derin analizler yapma fırsatı bulamamış olduk. Ancak, dergimizin "Salgın, Kriz ve Yeni Normal" dosyasının yer alacağı 2021/1 sayısında bu eksikliğimizi gidermeyi planladık.

Bu sayıya makale yollayan tüm yazarlara ve bize destek olup, katkılarını esirgemeyen Remzi Altunpolat, Sümercan Bozkurt, Handan Çağlayan, Ezgi Doğru, Elif Karaçimen, Ece Kocabıçak, Emel Memiş ve Sevgi Uçan Çubukçu'ya çok teşekkür ederiz.

Bu sayı Melda Yaman'ın "Toplumsal Yeniden Üretim" (TYÜ) feminizmini inceleyen yazısıyla açılıyor. Melda TYÜ'nün gerek toplumun bütüncül bir analizini inşa etmek gerekse de kadınların ezilmesini açıklamak için elverişli bir kavram olduğunu kabul ediyor. Lâkin bu yaklaşımın TYÜ süreçlerini kapitalizmin bir unsuruna indirgeyip, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağını kapitalizme dayandırmasını eleştiriyor. Günümüz toplumlarında kadınların ezilmesini açıklamak için kapitalizmin analizinin tek başına yeterli olamayacağını, ataerkil sistemin de hesaba katılması gerektiğini savunuyor.[3]

Ardından, Pelin Kılınçarslan yazısında kapitalist üretim ve toplumsal yeniden üretim ilişkilerinin temelinde şekillenen, sınıf ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle örülü hanehalkı borçluluğunu ele alıyor. Pelin, İstanbul'da borçlu hanelerden kadınlarla yaptığı görüşmelere dayanarak kadınların borçluluğu nasıl deneyimlendiğine odaklanıyor ve borçluluğun kadınların hane içinde veya dışında emeğe katılım süreçlerini nasıl etkilediğini; kadınların gündelik hayatlarında nasıl açığa çıktığını; üretim, toplumsal yeniden üretim ve güç ilişkileri bağlamında neye tekabül ettiğini araştırıyor.

---

3 Dergimizin "Toplumsal Yeniden Üretim" başlıklı 2021/3 sayısında TYÜ'nün çeşitli veçhelerini ele almayı planlıyoruz.

Emine Erdoğan, üretim ve yeniden üretim arasındaki bağımlı ilişkiyi 2013 ve 2015 yılları arasında yaptığı kapsamlı saha araştırmasının bulgularıyla domates üretimi üzerinden değerlendiriyor. Yazıda ataerki ve emek sürecinin organizasyonu tartışmalarının meta zinciri analizini nasıl feministleştireceğini tartışan Emine, Türkiye'nin küresel gıda sistemine eklemlenme sürecinde kadının hane içi ve dışındaki emeğinin dönüştürücü rolüne odaklanıyor. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasının, üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin kesişiminde ele alınması gerekliliğini vurgulayarak, ataerkil kapitalizm kavramsallaştırmasının revize edilmesine yönelik önerilerde buluyor.

Bahar Sakızlıoğlu, yazısında 2000'lerin Türkiye'sinde kentlerin cinsiyetli dönüşümü bağlamında, soylulaştırma tehdidi altındaki Tarlabaşı'nda, kentsel yenileme sürecinde mekân ve cinsiyetin nasıl yeniden inşa edildiğini ele alıyor. Bahar, soylulaştırma ve yerinden edilmeyi, yeniden üretim krizinin sosyal ve mekânsal yansıması olarak tartışıyor ve Tarlabaşı'nda kentsel yenileme projesi nedeniyle yerinden edilme tehdidi altında yaşayan ya da hâlihazırda yerinden edilmiş alt sınıftan kadınların ve bölgede çalışan LGBTİ+'ların soylulaştırma ve yerinden edilme deneyimlerine odaklanıyor.

Bu makalelerin ardından kadın cinayetleri ve erkek şiddetine karşı kendini savunan kadınların davalarına bakan Adana, Ankara, Eskişehir ve İstanbul'dan feminist avukatlarımızla gerçekleştirdiğimiz Forum geliyor. Forumda İstanbul Sözleşmesi'nin yanı sıra feminist politikanın bir ayağı olarak *feminist dava takibi* yapmanın erkek egemen sistemde açtığı gedikleri ve zorlukları üzerine konuştuk.

***

Bu sayıda ayrıca Nuray Ergüneş ile Sevilay Kaygalak'ın anısına düzenlediğimiz makale ödüllerini almaya hak kazanan arkadaşlarımızın makalelerine de yer verdik. Praksis dergisi olarak yola çıktığımızdan bu yana vakitsizce kaybettiğimiz iki değerli yayın kurulu üyemiz, dostumuz, yoldaşımız Sevilay Kaygalak ile Nuray Ergüneş'in değerli mirasını yaşatmak amacıyla geçtiğimiz yıl, sosyal bilimlerin iki alanında makale ödülü vermeyi kararlaştırmıştık. İlkini 2020 yılında gerçekleştirdiğimiz etkinlikte, Sevilay Kaygalak Makale Ödülü kent çalışmaları alanında, Nuray Ergüneş Makale Ödülü ise politik iktisat alanında verildi; bu ödüllerin iki yılda bir dağıtılmasını planlıyoruz. Makale gönderen tüm katılımcılara ve yazıları değerlendiren seçici kurul üyelerine çok teşekkür ederiz. Sevilay Kaygalak Makale Ödülü 2020 Seçici Kurulu Ali Ekber Doğan, Asuman Türkün, Besime Şen, Bülent Batuman ve Bülent Duru'dan oluşmuştur. Nuray Ergüneş Makale Ödülü 2020 Seçici Kurulunda ise Ali Rıza Güngen, Gülay Günlük Şenesen, Mehmet Türkay, Melda Yaman ve Ümit Akçay yer almıştır.

Nuray Ergüneş makale ödülü Senem Oğuz'un "Türkiye'de Yedek İşgücü Ordusu ve Farklı Biçimleri: Hane Halkı İşgücü Anketlerinden Gözlemler, 2004-2013" başlıklı makalesine verildi. Sevilay Kaygalak Kent Çalışmaları Makale Ödülü, Seçici Kurulun oy çokluğu ile aldığı kararla Leyla Bektaş Ata'nın "Gecekonduda Eğitime Kuşaklararası Yaklaşım: Sınırlar, Beklentiler, Tercihler" başlıklı yazısına verildi. Ayrıca, Seçici Kurul oy birliği ile Mehrdad Emami'nin "Neoliberal Dönemde

Tahran'da İşportacılık" başlıklı yazısına Seçici Kurul Özel Ödülü verilmesi kararını aldı. Bu vesileyle can arkadaşlarımız Nuray Ergüneş ile Sevilay Kaygalak'ı bir kez daha sevgiyle ve özlemle anıyoruz.

***

Dosyamız bir kitap ve bir film değerlendirmesi ile son buluyor.

Fethiye Beşir İletmiş, Feryal Saygılıgil'in 2018 yılında Güldünya Yayınları'nda basılan *Bir Kadın Grevi: Serbest Bölge'de Kadın İşçi Olmak* başlıklı kitabını değerlendirdi. Feryal'in, Antalya Serbest Bölge'deki Novamed Fabrikası'nda çalışan, Petrol-İş Sendikası üyesi kadın işçilerin 2006 yılında başlayıp bir yıldan uzun süren grev mücadelesini merkeze alan kitabı Türkiye'de kadın mücadele tarih yazımı için oldukça önemli bir katkı.

Yasemin Özgün ise, Mexico City'nin üst sınıf bir semtinde dört çocuklu bir ailenin yerli hizmetçisi Cleo'nun gözünden bir ailenin ve dönemin siyasi ve kültürel yaşamına tanıklık ettiğimiz Alfonso Cuaron'un 2018 yapımı *Roma* filminin feminist bir okumasını yaptı. Yasemin, yönetmenin kurduğu çerçevede, filmin ana karakterleri olan kadınların, aralarındaki güç ilişkilerine rağmen bir "kadınlık" ortak paydasında buluşmasının olasılıkları üzerine bir tartışma yürüttü.

***

Sonuç olarak, içinden geçtiğimiz kriz ve pandemi koşullarının yükünü esas olarak hiç kuşkusuz kadınlar "üstleniyor" Üstelik kadınların gittikçe ağırlaşan iş ve bakım yüküne artan erkek şiddeti de eşlik ediyor. Dileriz elinizdeki sayı bu güç koşullarda kadın emeğinin çeşitli veçhelerini biraz daha görünür kılmaya hizmet eder. Kapitalizme ve ataerkiye karşı mücadelede feminist politikanın ne denli vazgeçilmez olduğunu bir kez daha gözler önüne serer. Ve dileriz, İstanbul Sözleşmesi'nin feshine, erkek şiddetine ve kadın cinayetlerine hep birlikte "HAYIR" diye haykırmanın önemini, örgütlü mücadelenin gücünü biz feministlere bir kez daha hatırlatır.

Kaynakça

IMF (2020) *World Economic Outlook Update*, Haziran.

ILO (2020) *ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work*, Beşinci gözden geçirme. 30.06.